

سیری در تاریخ دندان پزشکی ایران گذشته و معاصر

و قمر دوم

«دندان پزشکی معاصر ایران»

برآه با

پرسه ای کوتاه درویدادهای اجتماعی و آموزشی بنیادین انگذار برشکده آموزش عالی

گردآوری و نگارش:

دکتر اسمعیل یزدی

فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

گروه علوم دندان پزشکی

۱۳۹۳

سرشناسه	یزدی، اسمعیل، ۱۳۱۰
عنوان و نام پدیدآور	سیری در تاریخ دندان پزشکی ایران از گذشته تا معاصر / گردآوری و نگارش اسمعیل یزدی
مشخصات نشر	تهران: فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری	ج: مصور، نمونه.
شابک	ج: ۱، ۷-۲-۹۶۴۹۰۷۵۳-۹۷۸؛ ج: ۲، ۱۹-۶۷۳۴۰۱۹-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فایا
یادداشت	ج: ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فتیبا).
یادداشت	کتابنامه
یادداشت	نمایه.
مندرجات	ج: ۱، ایران باستان و دوره اسلامی. ج: ۲، «دندان پزشکی معاصر ایران» همراه با پرسه های کوتاه در رویدادهای اجتماعی و آموزشی بنیادین اثرگذار بر شاکله آموزش عالی - دندان پزشکی - ایران - تاریخ
موضوع	فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران
شناسه افزوده	۱۳۸۸ RK۳۴ ۹۹ الف/
رده بندی کنگره	۶۱۷/۶۰۹۵۵۰۹
رده بندی دیویی	۱۸۳۷۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی	

- عنوان کتاب: سیری در تاریخ دندان پزشکی ایران - گذشته و معاصر (دفتر دوم: دندان پزشکی معاصر ایران)
- پیشگفتار:
- گردآوری و نگارش: دکتر اسمعیل یزدی
- چاپ اول: ۱۳۹۳
- تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
- ناشر: فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران
- چاپ: مؤسسه انتشارات نزهت
- شابک: (ج: ۲) ۹۷۸۶۰۰۶۷۳۴۰۱۹
- نشانی ناشر: تهران، بزرگراه حقانی، مجموعه فرهنگستان های جمهوری اسلامی ایران، فرهنگستان علوم پزشکی

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران می باشد.
استفاده از مطالب این مجموعه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

فهرست

ص	دیاچه
ع	اشاره مهم و ضروری پیش از مطالعه کتاب
	بخش نخست: جستاری کوتاه در روند و سیر فراز و فرود و رشد آموزش‌های بنیادی عمومی و دانش پایه، پیش‌نیاز برای ورود به آموزش‌های عالی
۱	پیش‌گفتار
۱	مکتب‌خانه‌ها
۷	تشکیل شورای عالی معارف
۱۳	اعضای شورای عالی معارف در سنه (۱۳۰۴ خ)
۱۴	نمونه‌ای از صورت جلسات شورا
۱۸	اولین دبستان در تهران
۲۱	مدرسه‌ها، جایگزین مکتب‌خانه‌ها
۲۳	آموزش‌های متوسطه
۲۵	مدرسه علوم سیاسی چگونه و با چه انگیزه‌ای تأسیس شد؟
۲۸	لایحه تعلیمات ابتدایی مجانی

- میرزا احمد خان نصیرالدوله بدر، هجدهمین وزیر معارف ایران ۲۹
- دستور و سفارش تدوین کتاب‌های درسی ابتدائی ۳۸
- لایحه تعلیمات عمومی ۴۹
- تبدیل نام وزارت معارف به وزارت فرهنگ و شورای عالی ۵۲
- اهداف شورای عالی فرهنگ ۵۲
- وظایف شورای عالی فرهنگ مصوب ۱۳۳۱ خورشیدی ۵۳
- اهم اقدامات شورای عالی فرهنگ ۵۴
- تعلیمات عالی، قانون تربیت معلم، چکیده برگرفته از خاطرات دکتر علی‌اکبر سیاسی ۵۵
- قانون تعلیمات عمومی (آموزش و پرورش) اجباری مجانی، چگونه به تصویب رسید؟ برگرفته از روایت دکتر علی‌اکبر سیاسی ۶۰
- منابع ۶۷

بخش دوم: نیم‌نگاهی به پیشینه نهادهای آموزشی مدون و عالی در ایران (نظامیه‌ها، دارالفنون و دانشگاه تهران)

گفتار یکم از بخش دوم: نظامیه‌ها

- پیش‌گفتار، قدمت دانشگاه‌های اولیه جهان ۶۹
- آموزش عالی (علوم پزشکی) و سیر آن در ایران باستان (پیش از اسلام) در یک نگاه و ادامه آن به دوره اسلامی ۷۰
- نظامیه‌ها ۷۳
- چرا و چگونه نظامیه‌ها از میان رفتند؟ ۷۵
- منابع ۷۸

تاریخ و چگونگی تأسیس وزارت علوم، متولی آموزش عالی و سیر تغییرات نام	آن
۷۹	منابع
۸۲	

گفتار دوم از بخش دوم: دارالفنون نماد علم، فرهنگ و هنر نوین در ایران

۸۳	زنگ دارالفنون
۸۴	در ورودی دارالفنون
۸۵	نگاره امیرکبیر
۸۶	دارالفنون و مدرسه طب و شعبه‌های آن
۸۹	حیاط مدرسه دارالفنون
۹۰	نمای دیگری از حیاط
۹۰	پیشینه و عوامل زمینه‌ساز
۹۷	انتخاب و استخدام هیئت علمی
۱۰۴	افتتاح دارالفنون و قتل امیرکبیر
۱۰۷	ورود به مدرسه
۱۰۹	امتحانات و "سلام امتحان"
۱۰۹	طول دوره تحصیل در مدرسه دارالفنون و فارغ‌التحصیلی
۱۱۱	سازمان مدرسه دارالفنون
۱۱۳	نمونه گواهی‌نامه چهارخانه
۱۱۴	دکتر یاکوب ادوارد پولاک، معرفی و انتشاراتش
۱۲۶	دکتر شلیمر
۱۲۷	سال‌شمار زندگی دکتر شلیمر
۱۲۸	آثار دکتر شلیمر

- چاپخانه دارالفنون..... ۱۳۱
- اولین گروه اعزام از فارغ التحصیلان دارالفنون به اروپا..... ۱۳۳
- رؤسای دارالفنون..... ۱۳۴
- سرنوشت دارالفنون و چالش هایی که با آن روبرو شد..... ۱۳۵
- تلاش برای نجات از بحران..... ۱۳۹
- از کلاس طب به مدرسه طب و استقلال مدرسه طب به دانشکده پزشکی تهران..... ۱۴۶
- معلمین مدرسه در سال ۱۳۰۷..... ۱۴۸
- اسامی استادان دانشکده پزشکی (مدرسه طب و شعبه های آن) ۱۳۱۶-۱۳۱۰..... ۱۴۹
- حضور و نقش دارالفنون در آموزش عالی و تحولات سیاسی اجتماعی ایران..... ۱۵۲
- گروهی از شاگردان دارالفنون..... ۱۵۴
- دارالفنون مجموعه تاریخی فرهنگی..... ۱۵۵
- منابع..... ۱۵۷

گفتار سوم از بخش دوم: دانشگاه تهران، نماد موفق آموزش عالی

- دانشگاه تهران، نماد آموزش عالی، پیش گفتار..... ۱۶۰
- نشان و در ورودی دانشگاه تهران ۱۳۱۳..... ۱۶۱
- نشان دانشگاه علوم پزشکی و ورودی دانشگاه تهران ۱۳۴۷..... ۱۶۱
- تأسیس دانشگاه تهران، محل و بنای آن..... ۱۶۳
- تصویر سند خرید زمین دانشگاه تهران..... ۱۶۹
- دانشجویان اولین دوره دانشکده پزشکی تهران ۱۳۱۶ (تالار تشریح)..... ۱۷۰
- مراسم نصب لوح بنای دانشگاه تهران..... ۱۷۱
- تصویر لوح بنای دانشگاه تهران..... ۱۷۲
- دانشگاه تهران پیش از استقلال..... ۱۸۴

۱۸۷	 استقلال دانشگاه
۱۸۹	 اولین رئیس انتخابی دانشگاه که بود؟
۱۹۱	 سامان یابی بدنه دانشگاه مستقل
۱۹۵	 استقلال مالی دانشگاه
۲۰۰	 درآمدهای ویژه
۲۰۱	 انتشارات دانشگاه تهران
۲۰۳	 امیرآباد چگونگی خرابگاه و کوی دانشجویان شد
۲۱۳	 اساسنامه کوی دانشگاه
۲۱۴	 سرنوشت استقلال وثبات مدیریتی دانشگاه تهران
۲۱۸	 منابع
۲۱۹	 دکتر علی اکبر سیاسی (پدر استقلال دانشگاه)
۲۲۲	 منابع

بخش سوم: پرسه‌ای کوتاه در برخی از رویدادها و فراز و فرودهای دانشگاه
(تهران) که به تدریج منجر به حذف استقلال و پی‌آورد دشواری‌های فراوان
برای دانشکده‌ها و دانشگاه شد از ۱۳۱۳ تا ۱۳۴۰

گفتار یکم از بخش سوم: ۱۳۱۳ تا ۱۳۲۷

۲۲۳	 پیش‌گفتار
۲۲۳	 جنبش‌های دانشجویی
۲۳۱	 حزب قش
۲۳۲	 اخراج استادان توده‌ای از دانشگاه (فشار شاه)

گفتار دوم از بخش سوم: ماجرای سوءقصد به جان شاه در دانشگاه تهران، ۱۵ بهمن

۱۳۲۷

زمینه..... ۲۳۴

پیش گفتار..... ۲۳۴

شرح حادثه ۱۵ بهمن ۱۳۲۷ با بهره گیری از روایت دکتر علی اکبر سیاسی..... ۲۴۰

برگزیده‌ای از روایت محسن موحد..... ۲۴۸

پی آورده‌ای سوءقصد به شاه برای دانشگاه..... ۲۵۲

فراخوان..... ۲۵۷

منابع (گفتار یکم و دوم)..... ۲۵۸

گفتار سوم از بخش سوم: محاصره شورای دانشگاه، استعفای اعضاء شورا و تعطیلی دانشکده‌ها (هشتم آبان ۱۳۳۰)

پیش گفتار، زمینه‌ها..... ۲۵۹

پی آورد محاصره شورای دانشگاه در خارج و داخل دانشگاه..... ۲۶۸

منابع..... ۲۶۹

گفتار چهارم از بخش سوم: کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، فشار بر اخراج ۱۲ استاد از دانشگاه

پیش گفتار..... ۲۷۰

زمینه..... ۲۷۰

دکتر سیاسی و ماجرای اخراج ۱۲ استاد..... ۲۸۳

واکنش هیئت علمی و دانشجویان نسبت به اخراج استادان دانشگاه..... ۲۸۷

منابع..... ۲۹۰

گفتار پنجم از بخش سوم: تغییر در قانون برای جلوگیری از انتخاب مجدد دکتر
علی اکبر سیاسی

آغاز لطمه به استقلال دانشگاه ۲۹۱

منابع ۲۹۴

گفتار ششم از بخش سوم: ماجرای ۱۶ آذر ۱۳۳۲ در دانشگاه و دانشکده‌ها

پیش گفتار، شرح رویداد ۲۹۶

برداشت کلی ۳۰۷

منابع ۳۰۹

گفتار هفتم از بخش سوم: آتش زدن ماشین دکتر اقبال، دانشکده دندان پزشکی ۱۳۳۹

زمینه سازی ۳۱۰

دانشگاه مجدداً بسته شد (اطلاعات) ۳۱۱

شرح رویداد ۳۱۲

منابع ۳۱۶

گفتار هشتم از بخش سوم: حادثه بهمن ۱۳۴۰ در دانشگاه و استعفای دکتر فرهاد، رئیس
وقت دانشگاه

پیشینه و زمینه ۳۱۷

شرح رویداد ۳۱۸

رویداد اول بهمن ۱۳۴۰ و دکتر سیاسی ۳۲۲

بازگشایی دانشگاه ۳۲۷

پی‌آوردهای رویداد اول بهمن ۱۳۴۰ برای دانشگاه ۳۲۸

منابع ۳۲۹

بخش چهارم: پرسیه‌ای کوتاه در روند درمان و آموزش دندان پزشکی معاصر ایران با نگاهی به عوامل و رویدادهای اثرگذار

پیش گفتار و چکیده ۳۳۰

برش نخست از بخش چهارم: پیش از تأسیس دارالفنون و مدرسه دندان سازی
گفتار یکم از برش نخست: کالبد شکافی کلی: فراگیر پزشکی و دندان پزشکی

آغاز تلاش و ارتباط با اروپا ۳۳۷

آموزش های آزاد ۳۳۹

اعلان مجلس "درس طبی مجانی" ۳۴۰

سفرنامه ها سخن می گویند ۳۴۲

تقابل طب قدیم ایران با طب اروپائی ۳۴۷

منابع ۳۵۱

گفتار دوم از برش نخست: جستاری ویژه در ارتباط با دندان سازی و دندان پزشکی
معاصر

پیش از دارالفنون و مدرسه دندان سازی ۳۵۲

قرارنامه اجیری مسیو هیمنت برتران دندان ساز از اهل سوئد ۳۵۶

گزیده هائی از کتاب روزنامه خاطرات اعتمادالسلطنه ۳۵۸

گزیده هائی از روزنامه خاطرات عین السلطنه ۳۶۳

گزیده ای جالب از سفرنامه سدیدالسلطنه ۳۶۵

دندان پزشکی و روزنامه تربیت ۳۶۶

محسّنات دندان اصلی و عاریتی (یازنویسی از تربیت) ۳۶۹

اهمیت کار دندان و دندان سازی ۳۷۲

- ۳۷۴ برای مردم عادی چگونه بود؟
- ۳۷۵ استاد حاجی سلمانی، یک نمونه
- ۳۸۰ کشیدن دندان وسیله ارباب دیوانگان
- ۳۸۱ استفاده از خلال دندان در ایران - مرور بر پیشینه
- ۳۸۶ مسواک و استفاده از آن
- ۳۸۸ درخت چوب مسواک
- ۳۹۱ باورهای درمان‌های سنتی
- ۳۹۲ باده‌بندی با روش روانی و تلقینی با استفاده از باورهای مذهبی مردم
- ۳۹۴ دندان‌پزشکی سنتی مردم استان‌های ایران
- ۴۰۵ درخت مقدس شفابخش درد دندان (چنار خونبار زرآباد)
- ۴۰۹ ماجرای دندان پرور، روایتی از یک دانشجوی دندان‌پزشکی
- ۴۱۲ دندان‌سازی و استفاده از دندان مصنوعی
- ۴۱۵ در بساط‌های کنار سید اسمعیل
- ۴۱۷ ماجرای جفت و جور آمدن ناخواسته و اتفاقی دندان مصنوعی
- ۴۱۸ چه کسی برای اولین بار در ایران اقدام به ساختن دندان مصنوعی کرد؟
- گفتار سوم از برش نخست: برگزیده پزشکان خارجی راه‌یافته به دربار قاجار و پس از آن (نقش آنها در حضور و توسعه پزشکی و دندان‌پزشکی اروپایی در ایران)
- ۴۲۱ پیش‌گفتار
- ۴۳۲ دکتر تولوزان، حکیم‌باشی دربار ناصری
- ۴۴۲ دکتر ژان بایکست فوریه
- ۴۴۳ دکتر ژوستن شنیدر

گفتار چهارم از برش نخست: حضور دندان پزشکان خارجی و نقش آفرینی های آنها در آموزش و چگونگی ارائه خدمات دندان پزشکی معاصر ایران

- ۴۴۴ پیش گفتار
- ۴۴۶ دکتر هیئت، پیش گفتار
- ۴۴۹ شرح حال
- ۴۵۶ دکتر ماکسی میلان هیئت
- ۴۵۷ دکتر بلوکه
- ۴۵۸ دکتر اتکین اشتومپ
- ۴۶۲ حفظ الصحة: دندانهای ما برای چه ایجاد شده اند؟
- ۴۶۶ دکتر هاراطون (آرتین) استپانیان
- ۴۷۱ دندان ساز روسی
- ۴۷۲ دکتر فالک گوش ملچارسکی
- ۴۷۷ آموزش دندان سازی به طور خصوصی ولی رسمی

گفتار پنجم از برش نخست: اولین گام، آغاز سامان یابی دندان پزشکی: تصویب «قانون طبابت»

- ۴۷۸ پیشینه
- قانون طبابت، مصوب ۱۱ خرداد ماه ۱۲۹۰ مورخ پنجشنبه، سوم جمادی الآخر
- ۴۷۹ مجلس شورای ملی ۱۳۲۹
- ۴۸۷ اعلان
- ۴۹۱ نظامنامه راجع به المثنی
- ۴۹۴ آیین نامه امتحانات دندان سازی و داروسازان مجاز
- ۴۹۷ سرنوشت امتحانات

۵۰۰	تصویر اعلان (اگهی تبلیغاتی).....
۵۰۳	منابع.....
	گفتار ششم از برش نخست: اعزام دانشجو به خارج (پزشکی و دندان پزشکی)، اقدامی
	اثرگذار بر پزشکی و دندان پزشکی معاصر
۵۰۸	پیش گفتار.....
۵۰۹	الف) پیش از دوره مشروطیت.....
۵۱۱	داستان نخستین اعزام.....
۵۱۵	تصویر سنگ قبر عباس میرزا.....
۵۲۰	ب) در دوره مشروطیت.....
۵۲۰	تصویب قانون اعزام سال ۱۲۹۰ خورشیدی.....
۵۲۳	اعزام دانشجو به خارج و جریان آزمون اعزام (روایت دکتر علی اکبر سیاسی).....
۵۲۸	پ) دوران پهلوی اول زمینه های اجتماعی و دیدگاه ها.....
۵۳۰	تصویر اولین گروه محصلین اعزامی به فرانسه.....
۵۳۱	مصوبات قانونی و روند ادامه اعزام محصل به خارج.....
۵۳۵	منابع.....
	برش دوم از بخش چهارم: از تأسیس و فعالیت دارالفنون و افتتاح مدرسه دندان سازی
	تا دانشکده دندان پزشکی ۱۳۴۷
۵۳۶	دندان پزشکی و دارالفنون.....
۵۵۰	منابع.....
	تأسیس و افتتاح مدرسه عالی دندان سازی تا دانشکده دندان پزشکی ۱۳۴۷ - مدرسه
۵۵۱	دندان سازی محل و سیر و تکامل آن.....
۵۵۱	پیشینه.....

- ۵۵۳..... تأسیس مدرسه دندان سازی
- ۵۵۵..... اساسنامه مدرسه طب، دوا سازی و دندان سازی و قابلیتگی و.....
- ۵۵۸..... نامه تیمور تاش.....
- ۵۶۰..... قانون اجازه تمدید قرار داد استخدام دکتر ملچارسکی.....
- ۵۶۳..... دکتر محسن سیاح.....
- ۵۶۵..... دکتر حیدر سرخوش.....
- ۵۶۷..... دکتر محمود سیاسی.....
- ۵۷۱..... وظایف و اختیارات مدیران فنی (رؤسا).....
- ۵۷۲..... دکتر حسن ریاض.....
- ۵۷۳..... دکتر آشوت هاراطونیان.....
- ۵۷۴..... دکتر هاشم هنجن.....
- ۵۷۶..... خاطرات گویای تاریخ اند "دکتر هولکی".....
- ۵۷۹..... دکتر سید احمد قائم مقامی.....
- ۵۸۰..... دکتر محمد رضا مهران.....
- ۵۸۱..... اساسنامه مدرسه عالی دندان سازی از مصوبات شورای عالی معارف.....
- ۵۸۳..... اسامی دانش آموختگان دوره پنج ساله.....
- ۵۸۴..... قانون تخصیص عواید.....
- ۵۸۵..... محل مدرسه دندان سازی وابسته به مدرسه طب.....
- ۵۹۵..... دکتر شهریار سلامت.....
- از افتخار شاهرودی دندان ساز تا مدرسه عالی دندان سازی ملچارسکی روایتی از
- ۵۹۷..... دکتر عباس منظرپور.....
- ۶۰۲..... ادامه اصلاحات و تغییرات در اساسنامه و مصوبات پیشین.....

- گزارش معاون دانشکده پزشکی دانشگاه تهران..... ۶۰۴
- اساسنامه جدید شعبه دندان‌سازی دانشکده پزشکی..... ۶۰۸
- "دندان پزشکی" به جای دندان‌سازی و ۶۱۷
- آمار دانش آموختگان از ۱۳۱۴ تا ۱۳۳۱..... ۶۱۹
- استقلال دانشکده دندان‌پزشکی و سامان‌یابی مستقل..... ۶۲۰
- انتخاب رئیس جدید دانشگاه و ۶۲۰
- مصوبات و مدیریت‌ها از سال ۱۳۳۵..... ۶۲۱
- ساختمان جدید، ضمیمه دانشکده دندان‌پزشکی دانشگاه تهران و افتتاح آن..... ۶۲۴
- یک گفتگوی تشریفاتی..... ۶۲۸

برش سوم از بخش چهارم: دانشکده دندان‌پزشکی از ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۷

- پیش‌گفتار..... ۶۳۰
- آموزش دندان‌پزشکی در حصار متقدمین و متولیان..... ۶۳۱
- منابع..... ۶۳۵
- تغییر در مدیریت‌ها و آغاز تحولات..... ۶۳۶
- کنارگیری پروفیسور رضا و ریاست دکتر عالیخانی..... ۶۴۰
- گزیده عکس‌های برخی از فعالیت‌های دانشجویان در زمینه‌های ۶۴۸
- تجدید سازمان علمی و بنیان‌گذاری دندان‌پزشکی نوین..... ۶۵۷
- گزیده عکس‌های برخی از استادان مدعو خارجی برای دیدارهای کوتاه ویا آموزش‌های ۶۶۱
- درازد مدت دانشکده دندان‌پزشکی دانشگاه تهران - ۱۳۵۰-۱۳۴۷..... ۶۶۱
- تعداد و ترکیب اعضاء هیئت علمی از نظر مرتبه دانشگاهی..... ۶۸۰
- گزیده عکس‌های برخی از اعضاء هیئت علمی با دانشجویان..... ۶۸۱
- اجرای جدی و دقیق نظام واحدی ۶۹۲

- ۶۹۳..... دکتر غلامحسین رهبری
- ۶۹۶..... دکتر محمد ضرابیان
- ۶۹۷..... بنیان‌گذاری دوره‌های آموزشی مدرن رشته‌های تخصصی دندان پزشکی
- ۷۲۳..... سوزن یکبار مصرف و ماجرای خرید آن برای دانشکده
- ۷۲۴..... شرح حال دکتر مرتضی مصفا
- ۷۲۹..... منابع
- ۷۳۰..... تغییر در مدیریت دانشگاه - ۱۳۵۰
- ۷۳۳..... ماجرای پیشنهاد دعوت از دندان‌ساز کاشی
- ۷۳۷..... دکتر سیروس اعتصام‌پزدانی
- ۷۳۸..... تلاش برای انتقال دانشکده به محل دیگر
- ۷۴۵..... ارزشیابی مدارک دانش‌آموختگان خارج از کشور
- ۷۴۶..... شرایط ورود فارغ‌التحصیلان دندان پزشکی به دانشکده پزشکی
- ۷۴۷..... بیمارستان‌های وابسته به دانشکده پزشکی و درمانگاه‌های دندان پزشکی
- نقل از قسمت سوم قوانین و آیین‌نامه‌ها و مقررات در راهنمای دانشکده پزشکی
- ۷۵۲..... بهمن ۱۳۳۲
- ۷۵۶..... دانش‌آموختگان رتبه اول ۱۳۱۸ تا ۱۳۵۷
- ۷۵۹..... اولین دوره آموزش تربیت پرستار دندان پزشکی پیش‌گفتار
- ۷۶۰..... تأسیس دوره تربیت دندان پزشکی
- ۷۶۵..... مراسم اعطای کلاه پرستاری
- ۷۶۶..... اولین آموزشگاه عالی بهداشت دهان و دندان
- ۷۶۶..... اشاره‌ای کوتاه به رشته بهداشتکاران دهان و دندان
- ۷۶۷..... چکیده اهم وظایف بهداشتکاران

- تأسیس آموزشگاه عالی بهداشت دهان و دندان ۷۶۹
- برنامه آغازین دروس آموزشگاه عالی بهداشت دهان ۷۷۱
- گزیده عکس‌های آموزشگاه عالی بهداشت دهان و دندان و خانم مایرز ۷۷۸
- مراسم اولین جشن دانش‌آموختگان ۷۸۴
- گزیده عکس‌های مراسم اولین جشن دانش‌آموختگان آموزشگاه عالی بهداشت دهان ۷۸۶
- آلبومی از گزیده عکس‌های فارغ‌التحصیلان برخی از سال‌های دانشکده دندان‌پزشکی دانشگاه تهران از ۱۳۲۵ به بعد ۷۸۹
- منابع ۷۹۵

بخش پنجم: مشاهیر ارمنی‌های مهاجر و ایرانیان ارمنی، نقش آفرین در رشد و گسترش دندان‌پزشکی معاصر ایران

- پیشینه ۷۹۹
- مهاجرت اجباری ارمنی‌ها به ایران ۸۰۱
- ویژگی‌های بارز هم‌میهنان مهاجر ارمنی ۸۰۲
- حضور ارمنی‌های ایرانی در حوزه پزشکی ۸۰۶
- مشاهیر ارمنی‌های غیر ایرانی مقیم ایران ۸۰۷
- دکتر برتراند باتیست آنسگاریوس هینت ۸۰۸
- دکتر اتکین اشتومپ ۸۰۸
- دکتر هاراطون (آرتین) استپانیان ۸۰۸
- دکتر فالک گوش ملچارسکی ۸۰۸
- مشاهیر ایرانیان ارمنی ۸۰۹

- ۸۰۹..... دکتر آشوت هاراطونیان
- ۸۱۸..... دکتر گاگیگ هاراطونیان
- ۸۱۲..... دکتر بارویر هوسپیان
- ۸۱۳..... دکتر استپان الکسانیان
- ۸۱۴..... دکتر باکدان آراکلیان
- ۸۱۵..... دکتر هاراطون آرتونوف
- ۸۱۶..... قدردانی و سپاس
- ۸۱۶..... منابع

بخش ششم: اولین تشکلهای صنفی در ارتباط با دندان پزشکی معاصر ایران

- ۸۱۸..... اتحادیه مرکزی دندان سازان ایران
- ۸۱۹..... سندیکای دندان پزشکی ایران
- ۸۲۱..... منابع

بخش هفتم: اولین کارخانه سازنده وسایل و تجهیزات دندان پزشکی در ایران

- ۸۲۴..... تصویر "کارلو" در یک آگهی تجاری
- ۸۲۴..... منابع

اشاره مهم و ضروری پیش از مطالعه کتاب

به طور کلی درمان‌های دندان پزشکی مرتبط با دو بخش متفاوت می‌باشند. یک بخش "دهان پزشکی"، که شامل درمان عوارض و بیماری‌های استخوانی، بافت نرم و پوشش مخاطی "دهان" بدون وابستگی یا وابسته به دندان‌ها می‌شود. بخش دیگر درمان عوارض بیماری‌های محدود به "اندام دندان" که پوسیدگی‌ها، بیماری‌های کانال عصب و ریشه دندان، یا ترمیم تاج دندان (ساختن سرپوش) یا سازه‌های دندان (دندان مصنوعی پارسیل و کامل) و جایگزین کردن دندان‌های ازدست رفته و ... را دربر می‌گیرد.

در مورد بخش نخست دندان پزشکی، یعنی "دهان پزشکی"، این بخش در واقع به مفهوم عام از پزشکی جدا نبوده و از آنگاه که بیماری، درد و درمان به طور سستی مطرح و بشر با تجربیات روزمره و آموزه‌های دیداری و تجربی خود روش‌ها و درمان‌هایی را آموخته و به کار برده و نسل به نسل منتقل و تعالی داده است، "دهان پزشکی" نیز در همین بستر وجود داشته و به عنوان جزئی از پزشکی عمومی مسیر خود را طی کرده است. این بخشی است که روند درمان‌های آن از دیرباز تا معاصر، تأسیس و افتتاح مدرسه دندان‌سازی (۱۳۰۹ خورشیدی) و سپس دانشکده مستقل دندان پزشکی بدان‌سان که ذکر شد، مرسوم بوده و رواج داشته، یعنی حکیم‌باشی‌ها و پزشکان محلی و خارجی بسته به میزان دانش و آموخته‌های خود "دهان پزشکی" هم انجام می‌داده‌اند. به آثار جامانده از فرهیختگان ایرانی به ویژه دوره اسلامی، رازی، ابن سینا و ... در دفتر نخست این مجموعه تاریخی، در حد توان و بضاعت اشاره شده است و مراجعه به آنها برای علاقمندان توصیه می‌شود.

حکیم‌باشی‌ها در مسیر درمان‌های "دهان پزشکی" اگر در موردی تجویزشان این بود که دندان باید خارج شود، در صورتی که خود اینکار را انجام نمی‌دادند، واگذار به

بیمار می‌کردند تا با توجه به امکانات و فراخور حالش به هر جا و هر کس که می‌خواهد، از آن جمله سلمانی‌ها و ...، مراجعه کند.

در رابطه با بخش "دندانی" دندان‌پزشکی، گو اینکه آثاری محدود و محدود در کاوش‌های باستان‌شناسی، همچون پرکردن پوسیدگی‌های دندانی با موادی غیر از آنچه که امروزه استفاده می‌شود، مربوط به هزاران سال پیش مشاهده شده است، یا روش‌ها و نمونه‌هایی ابتدایی در راستای اندیشه و اقدام برای جایگزین کردن دندان‌های از دست‌رفته مانند آنچه که در مصر قدیم، بین‌النهرین و در کاوش‌های باستانی داخل کشور وجود داشته، به دست آمده است، لیکن تا آمدن دندان‌پزشکان خارجی به ایران و یا آغاز رواج سفرهای رفت و برگشت ایرانیان به اروپا و گاه امریکا، در کل درمان بیماری‌های "دندان" و "دندان‌سازی" شناخته و مرسوم نبوده است. اگر کاری هم در این زمینه‌ها می‌شده است اصولی و علمی و مبتنی بر تجربه‌های تأیید شده نبوده و روش‌های شخصی و «من‌درآوردی»، تجربه نشده و گاه زیان‌آور به کاربرده می‌شده است.

با استخدام دکتر هیبنت (Hybennete) در زمان ناصرالدین شاه (سال ۱۲۵۳ خورشیدی) و سپس آمدن دکتر استپانیان (سال ۱۲۸۱ خورشیدی) و سفر دندان‌پزشکان خارجی دیگر به ایران^۱ و اقامت آنها، در آغاز برای خدمات به شاهان و درباریان، سپس بزرگان و اعیان و شخصیت‌های سیاسی - اجتماعی و خانواده‌های متمکن و در نهایت تأسیس "مدرسه دندان‌سازی" بخش "دندانی" دندان‌پزشکی مورد توجه قرار می‌گیرد و سیر و سرانجام می‌یابد و سهم بالایی از برنامه آموزشی را در دانشکده‌های دندان‌پزشکی به خود اختصاص می‌دهد.

^۱ در بخش‌های مرتبط معرفی و شرح حال ایشان داده خواهد شد.

به تدریج دو بخش "دهان پزشکی" و "دندانی" یکی می شوند و "دندان پزشکی" به شاکله واحدی درمی آید و در معبر زمان به یکی از رشته های مستقل برمداری از منظومه علوم پزشکی قرار می گیرد.

به طور کلی وقتی صحبت از آموزش در هر یک از زمینه های علمی از آن جمله دندان پزشکی به میان می آید، لاجرم حال و روز آموزش های عمومی مقدماتی و سپس آموزش عالی به طور ویژه مطرح می شود. به عبارت دیگر، برای آشنایی با پیشینه رشته های مختلف علوم، ناگزیر به عبور از وادی آموزش های بنیادین و عالی خواهیم بود.

تا کمتر از یک سده پیش، دندان پزشکی به عنوان یک رشته مستقل و جدا از دیگر علوم به ویژه پزشکی نبود. هرچا سخن از آموزش عالی و پزشکی می شد، دندان پزشکی در اندرون آن قرار داشت.

لذا برای اینکه با پیشینه و چگونه بودن و چگونه شدن دندان پزشکی آشنا شویم، جستاری در روند آموزش های مقدماتی و به دنبالش عالی، اقدامی زیربنایی و راه گشای گذرگاه مان می باشد.

لذا با توجه به نکات فوق وقتی در پیشینه دندان پزشکی معاصر پرسه می زنیم، خواه و ناخواه از وادی آموزش های پایه به طور کلی (پیش نیازها) و پزشکی به طور ویژه عبور می کنیم. سرنوشت بخش اصلی دندان پزشکی به آموزش های مقدماتی و پیش دانشگاهی و پزشکی دانشگاهی گره خورده و از هم جدا نیست و جستاری، ولو اندک در پیشینه هر یک از این زمینه ها و وابسته به آنها ضروری به نظر می رسد.